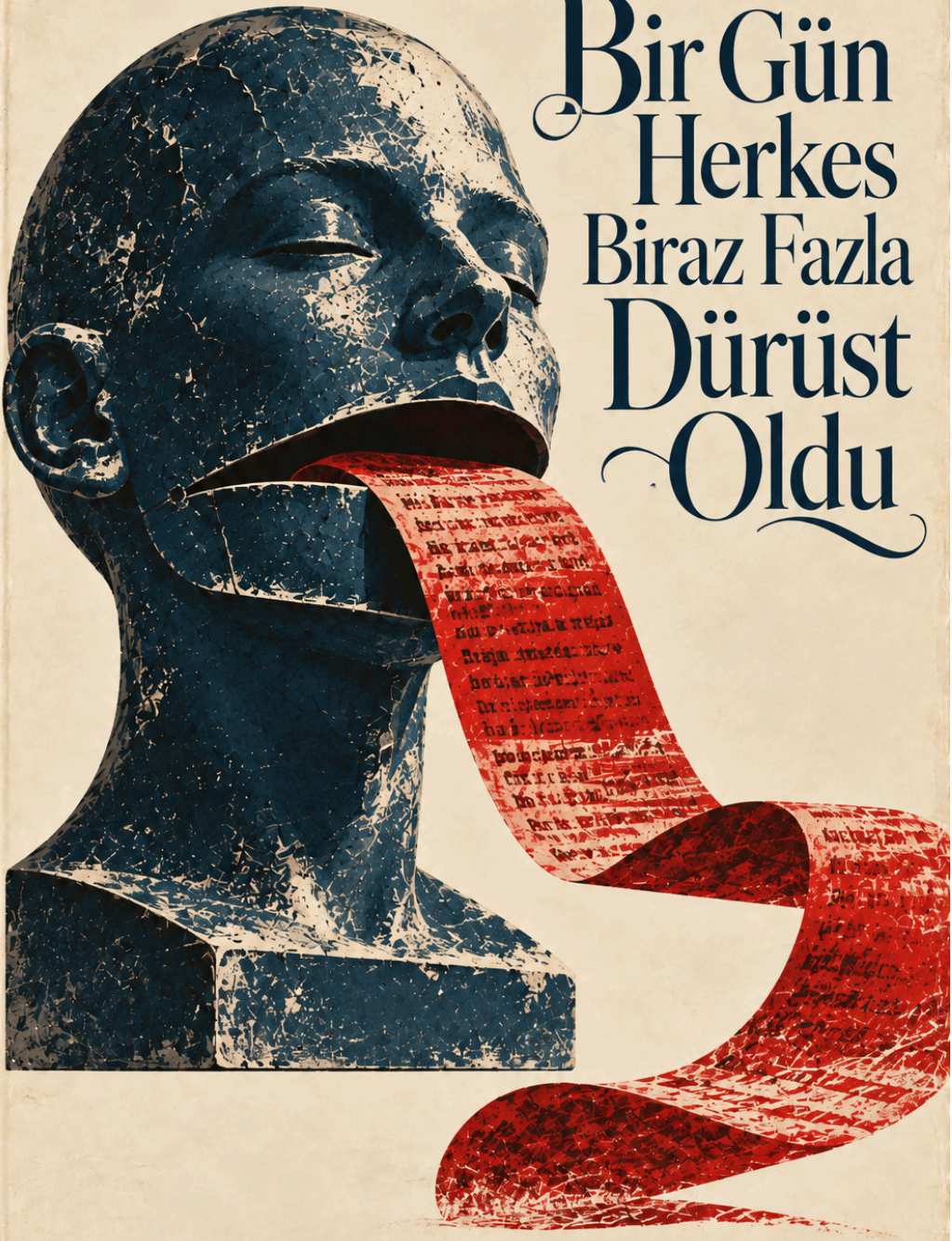
Bir Gün Herkes Biraz Fazla Dürüst Oldu

Berfin Nida Öztürk

I. KÜÇÜK BİR İŞ KAZASI

Şehirde herkesin düşündüğü şeylerin duyulmaya başladığı sabah, belediye anons sistemi bozulmadı. Elektrikler kesilmedi, sokaklarda açılan yarıkların içinden yaşlı kâhinler çıkmadı. Kırk iki numaralı otobüs vaktinde geldi. Durakta bekleyen insanlar, otobüsün vaktinde gelmesinin olağanüstü olduğunu düşündüler ve bu düşünceyi aynı anda duydular.

İlk başta kimse şaşırmadı. İnsanın kendi kafasının içindeki ses zaten tanıdık bir şeydi. Sıradışı olan, o sesi başkalarının da işitmesiydi. Durakta duran mavi paltolu kadın, yanındaki adamın yüzüne bakıp “Saçlarını boyasa kırkına düşer” diye düşündü. Adam onun düşüncesini duydu. Kadın da adamın “O yaşa düşmek istemiyorum, kırktan yeni kurtuldum” diye düşündüğünü işitti. İkisi de özür dilemedi. Otobüs geldiğinde yan yana bindiler ve birbirlerini görmezden gelmek üzere ayrı kapılara yöneldiler.

Saat dokuzu sekiz geçe, insan kaynakları uzmanı Derya Güven iş yerine vardı. Asansörde karşılaştığı müdür yardımcısı ona günaydın dedi. Ardından Derya, adamın düşüncesini duydu: “Dün istifa ettiğini söylese keşke. Daha az tazminat öderiz.” Derya da “Asansörde ölsem şirket bunu fazla mesai sayar mı?” diye düşündü. Müdür yardımcısı kaşlarını kaldırdı. Derya ilk kez içinden geçen şakanın alıcısını bulduğunu fark etti.

İnsan kaynakları departmanı dokuz on ikide kapandı. Resmî gerekçe, “kurumsal iletişimin kontrolsüz şeffaflaşması”ydı. Gerçekte ise departman müdürü, çalışanlarına duyduğu küçümsemeyi ağzından tek sözcük çıkmadan bütün ofise açıklamıştı; hemen ardından çalışanlar ona iş başvurusu sırasında söyledikleri yalanları sırayla düşünmüşlerdi. Müdür, her bir yalanın doğrulanması için toplantı isteyince on yedi kişi aynı anda “Senin diploman da sahte” diye düşündü. Bina ilk kez ortak bir amaca sahip olmuştu.

Derya eve dönmedi. Kapalı departmanın camına bantlanan “GEÇİCİ HİZMET DIŞI” kâğıdına baktı. Kâğıdın arkasından bir çalışma arkadaşı onu gördü ve “Hepimizin sırlarını biliyor” diye düşündü. Derya başka bir insanın zihnini ilk kez bu kadar çıplak duyunca, kendi zihninin de açıkta olduğunu hatırladı. Çantasında taşıdığı istifa dilekçesini kimse görmemişti. Ama dilekçeyi üç yıldır yanında taşıdığını herkes duyabiliyordu.

II. NEZAKETİN CENAZESİ

Öğlene doğru şehirde iki şey tükendi: kulak tıkaçları ve bahane. Kulak tıkaçları işe yaramıyordu. Düşünceler kulaktan değil, insanın en savunmasız yerinden duyuluyordu. Bahaneler ise eskiden de işe yaramamıştı; yalnızca kimse onların işe yaramadığını söyleyecek cesareti bulamıyordu.

Kafelerde insanlar hesabı öderken servis ücretinden değil, garsonların müşteriler hakkındaki düşüncelerinden çekinmeye başladılar. Berberler bekleme salonlarındaki aynaları indirdi. Bir avukatın sabah müvekkiline anlattığı savunmayla, öğleden sonra hâkime karşı düşündüğü şey birbirini tutmadı. Hâkim, duruşmayı ertelediğini söyledi ama herkes erteleme sebebini duydu: “Bugün öğle yemeğinde köfte var.”

Televizyon kanalları özel yayın yaptı. Bir uzman düşüncelerin duyulmasının topluma güven getireceğini savundu. İzleyiciler aynı anda onun “Kitabımın satışları patlayacak” düşüncesini duydu. Bir başka uzman bunun bir felaket olduğunu söyledi; onun içinden ise “Beni önceki uzmandan daha çok beğendiler mi?” geçiyordu. İki uzman tartışmayı bitirip ekran karşısında samimi bir şekilde birbirlerine sarıldılar. Sarılırken ikisi de ötekinin koltuk altının kötü koktuğunu düşündü.

Derya annesinin evine uğradı. Annesi kapıyı açar açmaz “Zayıflamışsın” dedi, ardından “Biraz da yüzü çökmüş, yazık” diye düşündü. Derya çocukluğunda duyduğu ve duyduğu için cezalandırıldığı bütün cümlelerin artık annesinin yüzünde asılı durduğunu gördü. Annesi mutfağa yürüdü. Çorba koyarken “Şimdi işsiz kaldıysa yine bana dayanacak” diye düşündü. Derya da “Çorbasını özledim; kendisini özlediğimden emin değilim” diye düşündü. Annesi kepçeyi havada tuttu.

Bir süre öylece kaldılar. İkisi de ağlamadı. Annesi çorbaya limon sıktı, Derya masaya ekmek koydu. Sonunda annesi, “Limon ister misin?” diye sordu. Derya, istemediği hâlde evet dedi. İkisinin de duyduğu ilk yalan buydu; birini kırmamak için söylenmişti. Anne limonu uzatırken “Bunu bilerek yapıyor” diye düşündü. Derya gülümsedi. “Evet,” dedi. “İlk kez bilerek.”

III. DOĞRULUK BAKANLIĞI

İkinci gün belediye, başkalarının düşüncelerini dinlemeyi yasaklayan bir yönetmelik çıkardı. Uygulaması imkânsızdı; fakat yönetmelikler en çok imkânsız durumlarda işe yarardı. Hiç değilse insanlara uymayacakları bir kural sağlıyorlardı.

Üçüncü gün yeni bir kurum açıldı: Düşünce Gürültüsü Azaltma ve Kamusal Huzur Birimi. İlk toplantısında müdür, “Bu göreve liyakatimle geldim” dedi. Ardından herkes onun “Dayım olmasa burada mıydım?” düşüncesini duydu. Müdür bunu suçlayan bakışlara katlanamayıp odadan çıktı. Daha kapıya ulaşmadan “Dayım da beni istememişti” diye düşündüğü için toplantıya katılanların bir kısmı kendisine acıdı. Ertesi gün ilk yönetmelik geri çekildi. Sebebi açıklandı: “Uygun altyapı bulunamamıştır.” Gerçek nedenin söylenmemesi, şehirde düzenin hâlâ korunabileceğine dair umut verdi.

Derya iş aramaya başladı. Görüşmeler birer tiyatroya benziyordu, yalnız aktörler repliklerini kaybetmişti. Bir firma, “Biz aile gibiyiz” dediği anda görüşme odasındaki dört çalışan “Biz birbirimizle konuşmuyoruz” diye düşündü. Başka bir firma esnek çalışma vaat etti; işe alım sorumlusu aynı cümlenin arkasından “Gece ikide de aranabilir” diye düşündü. Derya eve dönünce iş ilanlarını inceleyip ilk kez bütününü görüyordu: Kimse çalışacak insan aramıyor, çalışma karşılığında itiraz etmeyecek birisini arıyordu.

Şehrin ilk düşünce sessizliği uygulaması bir alışveriş merkezinde denendi. İnsanlara bileklerine plastik bir şerit takmaları söylendi; cihazın düşünceleri filtrelediği açıklandı. Kimse işe yaradığını anlamadı, çünkü düşünceler duyulmaya devam ediyordu. Yetkililer, “Filtre yalnızca olumsuz içeriği ayıklar” dedi. Mağazanın önünde bekleyen çocuk, “Ama herkes hâlâ babamdan nefret ediyor” diye düşündü. Babası, küçük çocuğun elini daha sıkı tuttu. Derya ilk kez o gün bir başkasının zihninden gelen sesin hep gerçeği göstermediğini, yalnızca o anda taşınan duyguyu gösterdiğini düşünmeye başladı.

IV. KONUŞMAYAN ADAM

Derya'nın karşı dairesinde yaşayan Yaşar Bey, emekli bir saat tamircisiydi. Otuz yıldır binada oturur, kapı önüne ayakkabı koyan herkese söylenir, yılda iki kere

yöneticiyle kavga ederdi. Düşünceler duyulmaya başladığından beri ondan tek bir ses işitilmemişti.

Bu durum apartmanda hızla yayıldı. Bazıları Yaşar Bey'in aklını kaybettiğini söyledi. Bazıları adamın yeni düzenin mimarı olduğuna hükmetti. Daire kapısına not bıraktılar: “Düşüncenizi bildirin.” Yaşar Bey notu alıp arkasına bir çay lekesi bıraktı. Bu, apartman grubunda büyük tartışma çıkardı. Bir komşu çay lekesinin küçük bir ülke haritasına benzediğini iddia etti. Başka biri bunun politik bir ima olduğunu söyledi. Derya, ilk kez bir sessizliğin bu kadar çok anlam ürettiğine tanık oluyordu.

Bir akşam onun kapısını çaldı. Yaşar Bey açtı. “Sizin düşüncelerinizi duyamıyoruz,” dedi Derya. Adam omuz silkti. “Siz de konuşmadığım şeyi duyuyorsunuz.”

“Nasıl yapıyorsunuz?”

“Ne yapıyorum?”

“Düşünmemeyi.”

Adam gülmeye başladı. Gülüşü hırıltılı ve kısa sürdü. “Düşünmemek diye bir şey yok kızım. Her düşündüğümü kendime inandırmamaya çalışıyorum.” Derya bunu anlamadı. Adam içeri çağırıp eski duvar saatlerini gösterdi. Her saat başka bir dakikadaydı. “Bunların hepsi bir zamanlar doğru saati gösterdi,” dedi. “Şimdi bir tanesini seçip bütün ötekilere yalancı dersek hangisi haklı olacak?”

Derya eve dönerken komşusunun düşüncelerini neden duymadığını çözemedi. Fakat ilk kez her aklına geleni kendi adına imzalamak zorunda olmadığını hissetti.

V. EVLİLİK KURUMU

Dördüncü gün boşanma başvuruları arttı; beşinci gün birçoğu geri çekildi. İnsanlar yalnızca eşlerinin gizlediği şeyleri değil, kendilerinin de akıllarından geçen küçük kötülükleri duyuyorlardı. Yedi yıllık bir evliliğin içinden geçen “Keşke bu akşam dışarı çıksa da tek başıma yemek yesem” cümlesi, herhangi bir itiraf kadar ağır değildi. Ama ilk kez söylenmiş gibi duyulunca masaya konuluyordu.

Derya'nın kız kardeşi Selin, kocasıyla kavga etmek için geldi. “Beni sevmediğini düşündü!” dedi. Derya ne olduğunu sordu. “Marketten patates alırken. Tam kasada. ‘Bazen bu kadını hiç sevmiyorum’ diye düşündü.” Selin gözyaşlarını sildi, ardından kendisi de “Ben de onu bazen sevmiyorum” diye düşündü. İki kardeş birbirlerine baktılar. Derya “Bu bir karar değil,” dedi, “bir an.”

Selin öfkeyle ayağa kalktı. “Bunu nasıl bilebilirsin?” diye sordu. Derya cevap vermedi. Kız kardeşinin içinden kendisine ilişkin düşünceleri de duyuyordu: “Derya hayatını beceremediği için bana öğüt veriyor.” Selin hemen ardından “Keşke onu üzmeseydim” diye düşündü.

Derya ikisini de duydu. Bir cümlenin insanı bütünüyle açıklamadığını sonunda anladı.

O akşam Selin evine döndü. Eşine şu soruyu sordu: “Beni seviyor musun?” Adam “Evet” dedi, aklından ise “Şu an emin değilim, ama gitmesini istemiyorum” geçti. Selin bu kez bağırmadı. “Ben de şu an emin değilim,” dedi. İkisi mutfakta birbirinden farklı iki belirsizlikle oturdu. Sonra ertesi gün alışveriş listesini yazdılar. Listede patates yoktu.

VI. SON DÜRÜST İNSAN

Altıncı gün Derya'ya yeni bir iş teklif edildi. Düşünce Uyum Merkezi adı verilen özel bir şirket, insanların duyduklarını birbirlerine zarar vermeden iletmelerine yardım eden danışmanlar arıyordu. Sözleşmede şu madde vardı: “Çalışan, danışanının zihninden geçen düşünceleri gerçeğin tek ve nihai biçimi olarak sunamaz.” Derya, bunun son yıllarda okuduğu en dürüst iş tanımı olduğunu düşündü.

Görüşmeyi yapan kadın “Neden burada çalışmak istiyorsunuz?” diye sordu. Derya “Kiramı ödemem gerekiyor” diye cevap verdi. Kadın gülümsedi. “Başka?” Derya düşündü. “İnsanları duydukları ilk cümleyle mahkûm etmekten vazgeçirmek istiyorum.” Kadın onun aklından geçen “Aslında kendimi de” cümlesini duydu. Hiçbir şey söylemedi, yalnız önündeki not kâğıdına

küçük bir çentik attı.

Şirketteki ilk danışanı bir belediye memuruydu. Adam dört gündür kimseye bakamıyordu. “Herkes benden nefret ediyor,” dedi. Derya, “Bunu ne zaman duyuyorsunuz?” diye sordu. “Bana soru sorduklarında. ‘Bu adam cevap vermeyecek’ diye düşünüyorlar.” Derya başını salladı. “Peki siz ne düşünüyorsunuz?” Memur, “Cevabı bilmiyorum,” dedi. “Ama bilmediğimi söylersem işimden olurum.” Derya onu uzun uzun dinledi. Sonra hayatı boyunca yaptığı işin ilk kez gerçek biçimini gördü: İnsanlara yalan söylemeyi öğretmek değil, bilmedikleri şeyin utancını taşımak zorunda olmadıklarını göstermek.

Akşam merkezin dışında gazeteciler bir araya geldi. “Düşünce salgını sona erecek mi?” diye sordular. Derya bilmiyordu. Basın sözcüsü konuşmaya hazırlanırken onun aklından “Söyleyeceğim hiçbir şey yok” geçti. İlk kez bu cümle bir sorun yaratmadı. Gazeteciler bekledi. Basın sözcüsü gerçekten de “Bilmiyoruz,” dedi. Sokakta kimse bayılmadı. Ne belediye çöktü ne pencereler kırıldı. Bir adam yalnızca saatine baktı ve otobüse yetişmek için koştu.

VII. DUYULMAYAN CÜMLE

Yedinci sabah şehir yeniden sustu. İnsanlar işe giderken yalnız kendi düşüncelerini duymaya başladılar. Haber

kanalları bunu büyük bir zafer olarak sundu. Belediye başkanı krizin yönetildiğini söyledi ve konuşmasının sonunda “Şeffaflık kültürü güçlenmiştir” dedi. Artık kimse onun içinden geçenleri duyamıyordu. Alkışlar o yüzden daha uzun sürdü.

Derya, kurumdan eve yürüdü. Kafede çalışan genç kadın müşteriye gülümsedi; adam da ona gülümsedi. İkisinin de ne düşündüğünü bilmiyordu. Başta bu ona bir kayıp gibi geldi. Sonra bu bilmeyişin, karşısındakine bir soru sormak için açılan yer olduğunu fark etti. Seslerin kaybolmasıyla şehir düzelmemişti. Yalnızca insanlar yeniden birbirlerini anlamaya çalışmak zorundaydı.

Annesini aradı. Kadın “Yine mi iş değiştirdin?” diye sordu. Derya “Evet” dedi. Sonra annesi “Mutlu musun?” diye sordu. Derya sorunun kolaylığından rahatsız oldu. “Bilmiyorum,” dedi. Karşı tarafta uzun bir sessizlik oldu. İçinden “Şimdi beni yargılıyor” diye geçirdi; sonra kendi düşüncesini ilk kez bir kanıt gibi kullanmamayı seçti.

Annesi “Peki,” dedi, “akşam gel de çorba içelim.” Derya güldü. “Limon koyma,” dedi. “Aslında sevmiyorum.” Annesi “Biliyorum,” dedi. “Yıllardır biliyorum.”

Derya telefonu kapatınca günün ilk gerçek sürprizini yaşadı. Bir hafta boyunca bütün şehir zihinleri duyabilmişti. Oysa hiç kimse, karşısındaki insanı bilmenin her şeyi duymakla aynı şey olmadığını ondan önce bu kadar açık anlatmamıştı.

Şehir kendi eski uğultusuna döndü. İnsanlar yine nazik cümleler kurdu, bazılarını yalnız korkudan söyledi, bazılarını gerçekten öyle hissettiği için. Kimileri yeniden yalan söyledi. Kimileri susmayı öğrendi. Derya o akşam annesine giderken kapı önünde durup zile bastı. Annesi açana kadar yalnız bir şey düşündü: “Keşke kapıyı çabuk açsa.” Bunu kimse duymadı. Kapı açıldı.